

Forskningsentreprenören

Assar Lindbeck

Assar Lindbeck hade avgörande betydelse för att höja svensk nationalekonomisk forskning till internationell kvalitet: genom sina insatser för att få till stånd en formaliserad doktorandutbildning men framför allt genom att utveckla Institutet för internationell ekonomi till ett internationellt framstående forskningsinstitut. Det senare gjorde han inte minst genom att vara en inspirationskälla för yngre forskare, ständigt letande efter svar på nya – och gamla – forskningsfrågor. Till detta kommer hans insatser för att etablera ekonomipriset som ett pris i samhällsvetenskap av samma dignitet som de ursprungliga Nobelprisen i naturvetenskap.

Assar Lindbeck är känd som forskare och samhällsdebattör. Men han var också forskningsentreprenör i vid mening. Min artikel handlar om hans insatser på det området:

- Bidragen till att etablera en strukturerad forskarutbildning i nationalekonomi
- Utvecklingen av Institutet för internationell ekonomi (IIES) till ett internationellt ledande forskningsinstitut
- Tillkomsten av *Ekonomisk Debatt*
- Rollen som ledamot i och ordförande för priskommittén för Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne

Jag hade förmånen att arbeta nära Assar i mer än 45 år: som doktorand, som färsk doktor, som professor och biträdande chef på IIES under honom, som chef där efter hans ”pensionering”, som professorskollega och slutligen som forskare på Institutet för Näringslivsforskning (IFN).

1. Forskarutbildningen

Ett av Assars viktigaste bidrag till svensk nationalekonomi, som många yngre ekonomer inte känner till, är hans insatser för att etablera en strukturerad doktorandutbildning. Idag är organiserade doktorandkurser självklara vid svenska universitet där man kan avlägga doktorsexamen i nationalekonomi. Så var det inte under 1950- och 1960-talen.

De berömda ekonomerna i 1930-talets Stockholmskola – Dag Hammarskjöld, Alf Johansson, Erik Lindahl, Erik Lundberg, Karin Kock, Gunnar Myrdal, Bertil Ohlin och Ingvar Svennilson – vilka parallellt med Keynes utvecklade teorier för konjunkturer och konjunkturpolitik, miss-

LARS CALMFORS

är professor emeritus i internationell ekonomi vid Stockholms universitet och forskare vid Institutet för Näringslivsforskning. Han var biträdande chef för Institutet för internationell ekonomi 1988–95 och dess chef 1995–98. Han har varit ordförande för Finanspolitiska rådet, Arbetsmarknads-ekonomiska rådet och European Economic Advisory Group. Hans forskning avser arbetsmarknads- och makroekonomi. lars.calmfors@iies.su.se

Jag är tacksam för synpunkter från Harry Flam, Carl B Hamilton, Magnus Henrekson och Hans Tson Söderström.

lyckades nästan helt med att utbilda nya forskargenerationer. Ett skäl var att flera helt eller delvis lämnade den akademiska professionen,¹ ett annat förmodligen bristande intresse. Kanske skrämde de också genom sin intellektuella briljans bort många potentiella nya doktorer.²

Enligt sina memoarer arrangerade Assar vårterminen 1959 efter hemkomsten från två års forskarstudier i USA ”vad som förmodligen var den första organiserade doktorandkursen, med efterföljande tentamen, i nationalekonomi” vid Stockholms högskola (föregångaren till Stockholms universitet). Han fortsatte därefter enligt egen utsago att ge sådana kurser på såväl områden vilka han kunde (främst penning- och makroteori samt offentlig ekonomi) som på områden vilka han inte behärskade (där undervisningen organiserades i ”studiecirkelform” så att Assar fick utbilda sig parallellt med studenterna).³ Samtidigt argumenterade han både bland kollegor och offentligt för att doktorandutbildningen måste organiseras i form av systematiskt uppbyggda kursprogram enligt amerikansk modell.⁴

Under 1960-talet växte successivt ett strukturerat doktorandprogram i Stockholm fram i samarbete mellan Handelshögskolan och Stockholms universitet. Assar var en av dem som drev processen.⁵ När jag inledde mina doktorandstudier 1971 fanns ett fullständigt program på plats. Vi var många som upplevde Assars kurser – då allmän penning- och makroteori samt makroteori för öppna ekonomier – som de mest intressanta därför att de så tydligt kombinerade teoretisk stringens med praktisk relevans. Doktorandprogrammet i Stockholm inspirerade så småningom till liknande program även vid andra svenska universitet.

2. Institutet för internationell ekonomi

Assars främsta insats för svensk nationalekonomi var att som chef för IIES 1971–95 utveckla det till ett internationellt framstående forskningsinstitut.

IIES skapades 1962 som en plattform för Gunnar Myrdal när han återvände till Sverige efter sin sejour som generalsekreterare i FN:s Ekonomiska kommission för Europa. Institutet hade en dubbelställning som dels en självständig myndighet med en egen (liten) budget, dels en del av Stockholms universitet. Under Myrdal fungerade IIES närmast som

¹ Hammarskjöld blev ämbetsman och så småningom FN:s generalsekreterare, Johansson generaldirektör för Bostadsstyrelsen, Kock politiker och generaldirektör för Statistiska centralbyrån, Lundberg chef för Konjunkturinstitutet, Myrdal minister och generalsekreterare för FN:s Ekonomiska kommission för Europa, Ohlin politiker (mångårig ledare för Folkpartiet) och Svennilson chef för Industriens Utredningsinstitut (IFN:s föregångare) och senare ledare för de statliga långtidsutredningarna.

² Det gällde särskilt Erik Lundberg, professor först vid Stockholms högskola och senare vid Handelshögskolan och med en ställning inom svensk nationalekonomi på 1950- och 1960-talen som motsvarade Assars under de följande decennierna. Lundberg kunde vara dräpande i sina kommentarer till doktorander och blev med åren allt mer kritisk till teoretiska modeller, vilket inte var befrämjande för avhandlingsskrivande (Lindbeck 2012).

³ Lindbeck (2012, s 76–77). Se också Henrekson (2020).

⁴ Lindbeck (1959, 1963).

⁵ Andra drivande krafter var Östen Johansson och Karl Jungenfelt.

ett slags författarfabrik med ett antal assistenter anställda för att biträda honom i arbetet på hans omfattande verk *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations* (Myrdal 1968). Myrdal efterträddes som chef 1967 av Ingvar Svennilson, men denne hann på grund av sjukdom aldrig sätta sin prägel på verksamheten.

En forskarutbildningsinstitution

När Assar utnämndes som chef för IIES 1971 förändrades verksamheten i grunden. Han började rekrytera unga doktorander och förvandlade institutet till vad han själv betecknade som ett forskarutbildningsinstitut. Doktorsexamen kunde av formella skäl inte avläggas där, utan detta gjordes vid de nationalekonomiska institutionerna vid Stockholms universitet eller Handelshögskolan, men institutet utgjorde doktorandernas arbetsplats och fungerade i realiteten också som deras handledningsinstitution.

Många svenska nationalekonomer utförde hela eller delar av sitt avhandlingsarbete vid IIES under Assars tid som chef. Dessa listas i tabell 1.

Assar rekryterade också nydisputerade doktorer från andra institutioner. Även dessa forskare fick delar av sin grundläggande skolning under Assars ledarskap. De redovisas i tabell 2.

I dag sker rekryteringar av doktorander och nydisputerade forskare till nästan alla nationalekonomiska institutioner i Sverige på ett formaliserat sätt. Det gäller inte minst IIES. Så gick det inte till när Assar rekryterade, utan det skedde mer intuitivt ”på uppstuds”. Ett sådant förfarande kan ge katastrofala resultat. I Assars fall var det synnerligen framgångsrikt: han hade en sällsynt förmåga att i undervisning och andra kontakter identifiera lovande forskare. Enskilda felrekryteringar förekom, men de flesta som anställdes blev så småningom mycket framgångsrika forskare och/eller kom med sin forskarbakgrund att på andra sätt ge stora bidrag till svenskt samhällsliv. En lärdom av det kan vara att det är viktigt att i ett akademiskt system också lämna utrymme för kreativa personer att tillämpa oortodoxa metoder.

Särskilt i eftervärldens ljus kan den ensidiga könssammansättningen av IIES forskarstab under Assars cheftid te sig märklig: alla i tabellerna 1 och 2 uppräknade forskare är män. Han såg knappast en jämnare könsfördelning som en viktig fråga utan oroade sig snarare för att den skulle avleda (de manliga) doktorandernas intresse från forskningen. Man måste dock komma ihåg hur annorlunda förhållandena var på 1970- och 1980-talen jämfört med i dag. Det var först efter införandet av obligatorisk särbeskattning 1971 och daghemsutbyggnaden under 1970-talet som det skedde en gradvis ökning av kvinnors arbetskraftsdeltagande. Kvinnliga doktorander var länge få och disputerade kvinnliga nationalekonomer ännu färre.

Assar bedrev inte handledning i vedertagen mening där doktoranderna fick redovisa tydliga avhandlingsplaner och motta strukturerad *feedback*. Ett vanligt skämt bland oss doktorander var att det i själva verket var vi som handledde Assar. Men han skapade en unikt kreativ forskningsmiljö vilken

	<i>Disputation</i>	<i>Tid vid IIES</i>	<i>Karriär</i>
Hans Tson Söderström	1974: Handelshögskolan i Stockholm	1971–84	Chef för Studieförbundet Näringsliv och Samhälle (SNS) 1985–2002 och adjungerad professor vid Handelshögskolan i Stockholm 1992–2015
Johan Myhrman	1975: Stockholms universitet	1971–84	Professor vid Handelshögskolan i Stockholm 1984–97
Lars Nyberg	1975: Handelshögskolan i Stockholm	1971–78	Vice riksbankschef 1999–2011
Staffan Viotti	1975: Handelshögskolan i Stockholm	1971–81	Rådgivare på Riksbanken 1996–2012 respektive på Finansinspektionen 2012–17 och adjungerad professor vid Handelshögskolan i Stockholm 1998–2009
Nils Lundgren	1975: Stockholms universitet	1966–76	Chefsekonom på PK-banken/Nordbanken/Nordea 1980–99, partiledare för Junilistan 2004–08 och ledamot av Europaparlamentet 2004–09
Lars E O Svensson	1976: Stockholms universitet	1975–2001	Professor vid IIES 1984–2001 och vid Princeton-universitetet 2001–07 samt vice riksbankschef 2007–13
Clas Wihlborg	1976: Princetonuniversitetet	1974–77	Professor vid Göteborgs universitet 1989–2001, Copenhagen Business School 2001–08 och Chapmanuniversitetet från 2008
Lars Calmfors	1978: Handelshögskolan i Stockholm	1974–	Professor vid IIES 1988–2015, ordförande i Ekonomiska rådet 1993–2001 och i Finanspolitiska rådet 2007–11
Harry Flam	1981: Handelshögskolan i Stockholm	1980–	Professor vid IIES 1995–2016 och ordförande i Finanspolitiska rådet 2016–20
Torsten Persson	1982: Stockholms universitet	1979–	Professor vid IIES från 1987, ordförande i Ekonomiska rådet 2000–02 och ordförande i European Economic Association 2003
Henrik Horn	1983: Handelshögskolan i Stockholm	1978–2007	Professor vid IIES 1994–2007
Ole Risager	1986: Aarhus universitet	1982–84	Professor vid Copenhagen Business School 1996–2019
Paul Söderlind	1993: Princetonuniversitetet	1993–96	Professor vid universitetet i St Gallen från 2003
John Hassler	1994: MIT	1990–	Professor vid IIES från 2005 och ordförande i Finanspolitiska rådet 2013–16
Magnus Dahlquist	1995: Stockholms universitet	1990–96	Professor vid Handelshögskolan i Stockholm från 2006
Jakob Svensson	1996: Stockholms universitet	1993–96, 2000–	Professor vid IIES från 2007

Tabell 1 Källa: Egen sammanställning.

Nationalekonomer som helt eller delvis gjorde sitt avhandlingsarbete vid IIES under Assars chefstid

fungerade som ett ständigt pågående seminarium där allas inlägg oberoende av ställning togs på lika stort allvar (om de var genomtänkta) eller avfärdades (om de var mindre genomtänkta).⁶ Inte minst fortgick dessa ”seminarie-

⁶ Se också Calmfors (1995, 2020a, 2020b).

	<i>Disputation</i>	<i>Tid vid IIES</i>	<i>Karriär</i>
Marian Radetzki	1972: Handelshögskolan i Stockholm	1975–89	Adjungerad professor vid Luleå tekniska universitet 1991–2006 och gästprofessor där från 2006
Carl B Hamilton	1974: London School of Economics	1974–91	Professor vid Stockholms universitet 1991–97, adjungerad professor vid Handelshögskolan i Stockholm 1999–2005 och riksdagsledamot för Liberalerna under flera perioder
Thorvaldur Gylfason	1976: Princetonuniversitetet	1978–96	Professor vid Islands universitet från 1983
Peter Svedberg	1977: Stockholms universitet	1976–2009	Professor vid IIES 1992–2009
Jörgen W Weibull	1978: Kungliga Tekniska högskolan	1984–89	Professor vid Stockholms universitet 1991–95 och vid Handelshögskolan i Stockholm från 1995
Peter Englund	1979: Handelshögskolan i Stockholm	1984–88	Professor vid Uppsala universitet 1988–98 och vid Handelshögskolan i Stockholm från 1998
Mats Persson	1979: Handelshögskolan i Stockholm	1984–	Professor vid IIES 1989–2016
Nils Gottfries	1985: Stockholms universitet	1985–94	Professor vid Uppsala universitet 1994–2019
Jonas Agell	1986: Uppsala universitet	1989–92	Professor vid Uppsala universitet 1992–2000 och vid Stockholms universitet 2000–07

Källa: Egen sammanställning.

Tabell 2

Disputerade nationalekonomer som fick delar av sin grundläggande skolning på IIES under Assars chefstid

samtal” under luncher och kaffepauser: under de förra var Assars taktik att tillskansa sig ett problemformuleringsmonopol genom att först av alla åta upp för att därefter, medan vi andra fortfarande hade maten i munnen, formulera några provokativa ståndpunkter som utgångspunkt för den fortsatta diskussionen.

Vi doktorander fick i stort sett handleda varandra eller söka kontakt med de framstående utländska gästforskare som Assar kontinuerligt lyckades få till IIES. Assar såg främst sin roll som att vara en inspiratör till forskningsinsatser. Samtidigt var han alltid beredd att utgöra bollplank för den som fastnat i någon forskningskris – vilket alla doktorander gör från tid till annan. Ett personligt minne är hur jag inför min disputation hade börjat tvivla på kvaliteten i min avhandling och inte kunde bestämma mig för om jag skulle arbeta vidare på ytterligare ett kapitel – och därmed försena processen – eller inte. När jag rådfrågade Assar om mitt ”dilemma” löste han snabbt problemet med repliken ”inget är så plågsamt som att glida fram och tillbaka längs en indifferenskurva”, en sann nationalekonoms sätt att säga ”sluta oroa dig, det spelar ingen roll”.

IIES utveckling

Vid Assars chefstillträde hade IIES en mycket begränsad budget. Den räckte inte för att finansiera alla doktorander utan detta ordnades genom ett lapptäcke av medel från olika stipendiefonder. Anslag från Riksbankens

Jubileumsfond samt bidrag från olika forskningsstiftelser och näringslivet, vilka kanaliseras genom en särskild Stiftelse för stödjande av Institutet för internationell ekonomi, spelade också stor roll.⁷ Assar hade en stor förmåga att hitta kreativa finansiella lösningar.⁸ Men i längden var en expansion baserad på osäkra externa anslag inte hållbar, särskilt inte när tidigare doktorander disputerat och efterfrågade en mer stabil finansiering för att stanna kvar. Därför uppvaktades vid återkommande tillfällen både utbildnings- och finansdepartementet om ökade statsanslag inklusive till fler professurer än Assars. Utbildningsdepartementet var dock motsträvigt: det verkade finnas en betydande ideologisk motvilja mot att ge mer resurser till nationalekonomisk forskning och särskilt till ett institut vars chef hade en hög profil i samhällsdebatten som förespråkare av marknadsekonomiska lösningar. Förståelsen var större i finansdepartementet. En intern diskussion mellan departementen där utbildningsdepartementet motsatte sig ytterligare medel till IIES för att inrätta ännu en professor lär ha slutat med att dåvarande statssekreteraren i finansdepartementet Jan O Karlsson slog näven i bordet och fällde repliken: ”då ska de ha två”. Så blev det också.

Vid Assars flytt till IIES 1971 var hans professur den enda. När han avgick 1995 hade ytterligare sju tillkommit. Assars egen tjänst var en ren forskningsprofessur. Men han var drivande bakom att de nya professurerna skulle ha samma undervisningsskyldighet som de vid Nationalekonomiska institutionen. Det ledde till att mycket av grundutbildningen i nationalekonomi vid Stockholms universitet åter kom att bedrivas av professorer. Det hade inte varit fallet sedan de efter 1968 års vänstervåg trängts undan från den undervisningen som i stället övertagits av icke disputerade lärare – ibland goda pedagoger, men ofta utan djupare vetenskaplig kompetens.

I mitten av 1970-talet var den huvudsakliga forskningsinriktningen på IIES makroteori för öppna ekonomier. Men under 1980-talet blev arbetsmarknad och lönebildning, utrikeshandel och penningpolitik viktiga forskningsområden. Senare har utvecklingsekonomi, politisk ekonomi, allmän makroteori och tillväxtteori (inklusive klimatfrågor) kommit att utgöra centrala delar av verksamheten. Assars filosofi – som fortfarande gäller – var att inte styra forskningsinriktningen utan att lämna den till de enskilda forskarna: det ”enda” kravet var att forskningen skulle vara av så hög kvalitet att den kunde publiceras i goda internationella tidskrifter.

Assars starka uppfattningar och förmåga till slagkraftiga formuleringar ledde till att många utanför – och ibland också inom – forskningsvärlden såg honom som kontroversiell och dominant. Hans ovilja att ägna sig åt småprat eller att ventileras mer personliga omständigheter kunde också

⁷ Här gjorde Svenska Handelsbankens ordförande Tore Browaldh, vd:arna i Nobelstiftelsen Stig Ramel och Micha Sohlman samt juridikprofessorn Sven-Olof Lodin stora insatser för att få in medel.

⁸ Enligt Assars memoarer ska Gunnar Myrdal ha liknat IIES finansiering vid det spekulativa 1920-talets ”byggmästarfinansiering” (Lindbeck 2012, s 146–147).

uppfattas som social inkompetens. Men samtidigt var han som chef ovanligt socialt kompetent i andra avseenden. Det var en prestation att IIES under hans ledning nästan helt undvek allvarliga interna konflikter trots att forskarstaben bestod av starka personligheter med ofta motstridiga uppfattningar om hur verksamheten borde bedrivas.⁹ Det gällde inte minst frågan om grundforskning kontra tillämpad forskning innefattande även mer praktisk-politiska uppdrag. Här fanns betydande motsättningar under 1980-talet mellan å ena sidan (vid den tidpunkten) mer teoretiskt inriktade forskare som Lars E O Svensson, Torsten Persson samt Henrik Horn och å andra sidan mer policyinriktade forskare som Carl B Hamilton, Hans Tson Söderström, Marian Radetzki och jag själv. Assar var skicklig på att desarmera åsiktsskillnaderna. När vi konkurrerade om de professurer som utlystes uppstod också spänningar: dessa bidrog Assar till att lösa upp genom att inbjuda oss alla med respektive till en middag i hans hem som till allas förvåning ägnades just åt det slags småprat som han annars skydde som pesten.

Assar prioriterade att få tid till sin egen forskning. Därför delegerade han den administrativa skötseln av institutet till en biträdande chef (i tur och ordning Sven Grassman, Hans Tson Söderström, Carl B Hamilton och jag själv). Jag tror att vi alla i den rollen upplevde honom som mycket lätt att samarbeta med.

Sammanfattningsvis byggde Assar under en knapp 25-årsperiod upp IIES från en forskarutbildningsinstitution bestående av unga doktorander till ett forskningsinstitut av europeisk toppklass. Det skedde genom att starta i liten skala, åstadkomma resultat och sedan använda dem som argument för resurstillskott. Av avgörande betydelse var Assars strategi att bjuda in internationella ”toppstjärnor” som gästforskare och till konferenser, vilket vidgade de yngre forskarnas kontaktnät och lade grunden till många samarbetsprojekt. Han angav själv i punktform sin syn på vad som krävs för att ett samhällsvetenskapligt forskningsinstitut ska nå framgång (se box 1).

IIES i dag

IIES är i dag en helt annan institution än när Assar avgick som chef 1995. Då bestod forskarstaben förutom av åtta professorer av 18 andra forskare (disputerade och odisputerade). Alla forskare utom två var från Sverige.¹⁰ I februari 2021 var antalet professorer sex (varav en utländsk). Den övriga forskarstaben bestod av 14 disputerade forskare (ingen från Sverige) och 29 doktorander (varav 22 från utlandet).¹¹ Till detta kom fyra professorer emeriti, alla från Sverige (inklusive jag själv).¹² Institutet har således fortsatt att växa efter Assars avgång, samtidigt som sammansättningen ändrats

⁹ Den enda större personkonflikten gällde Sven Grassman, IIES biträdande chef 1971–79. Konflikten beskrivs i Hans Tson Söderströms bidrag i denna volym.

¹⁰ Institute for International Economic Studies (1995).

¹¹ Fyra av de disputerade forskarna är kvinnor och tolv av doktoranderna. En av professorerna är kvinna.

¹² <https://www.iies.su.se/research/researchers/faculty> besökt 16 februari 2021.

Box 1
Assars tio
”budord” för
en forsknings-
institution¹³

- 1 Ett forskningsinstitut ska sikta på att nå den internationella forskningsfronten och bidra till att gradvis förskjuta den.
- 2 Forskningen ska publiceras internationellt, i regel i internationellt respekterade tidskrifter.
- 3 Det är viktigt med framstående utländska gästforskare för att importera kompetens och för att höja ambitionsnivån.
- 4 Varje forskare bör utveckla sitt eget internationella nätverk.
- 5 Forskningen bör koncentreras till ett begränsat antal områden.
- 6 Framgångsrik forskning förutsätter en kritisk massa på något eller några få områden.
- 7 Det är viktigt med interaktion mellan å ena sidan teoretiskt och metodinriktade arbeten och å andra sidan tillämpad forskning.
- 8 Anställningsbeslut och finansiering av verksamheten är de viktigaste uppgifterna för chefen vid ett forskningsinstitut, andra uppgifter kan delegeras.
- 9 Det är en stor fördel för ett forskningsinstitut att vara en del av ett framstående universitet.
- 10 Åtminstone en del medlemmar vid ett forskningsinstitut i ekonomi bör producera artiklar och böcker, inte bara för det internationella forskarsamhället, utan också för ekonomiskt intresserade lekmän.

så att de flesta forskarna numera är utländska. Det senare speglar en medveten strävan att rekrytera på den internationella arbetsmarknaden och att inte ge företräde till svenska forskare.

Assar hade en klugen inställning till förändringarna. Han gladdes över IIES internationalisering och förmåga att attrahera högklassiga utländska forskare. Men han menade också att ”för att institutet faktiskt skall bidra till att leverera välutbildade och framstående nationalekonomer för universitet, förvaltning och privata organisationer i Sverige är det viktigt att huvuddelen av doktorander och yngre forskare vid institutet rekryteras bland svenska studenter” (Lindbeck 2012, s 151). Den här synpunkten förde Assar under senare år ofta fram på interna möten på IIES. Min bild är att de flesta av hans forskarkollegor på institutet fann hans inlägg närmast pinsamma.

Jag har en annan syn. Fördelarna med IIES nuvarande rekryteringsstrategi är uppenbara: den garanterar anställning av forskare i internationell toppklass och minskar riskerna för ”inavel”. Men samtidigt pekade

¹³ Se Lindbeck (2012, s 155–156). Punkterna återfinns också på hans hemsida som ”Ten Commandments”: <http://perseus.iies.su.se/~alind/>. De återges här i översättning och nedkortat skick.

Assar på ett viktigt problem som hängde samman med hans djupt kända övertygelse att ekonomer ska vara ”tvåbenta” med ”en fot på den internationella forskningsfronten och den andra i den inhemska debattmyllan” (Lindbeck 2012, s 153–154).¹⁴ Jag skulle dock snarare formulera det som att utländska forskare på en svensk samhällsvetenskaplig institution riskerar att inte bli hemmastadda i samhällsdebatten i vare sig Sverige eller sina hemländer, vilket kan vara till förfång för mer tillämpad forskning. En fara är att de mer vardagliga samtalen kommer att handla mer om vem som publicerar vad i vilken tidskrift, och vilka forskare som flyttar vart, än om samhällsproblem.

Assar hade själv inte något konkret förslag om hur man ska hantera de målkonflikter som han såg. Men han menade sannolikt att ett forskningsinstitut som inte rekryterar till formella tjänster utan i stället erbjuder utvalda forskare garantier för någon form av finansiering ibland skulle kunna tillåta sig mer av diskretionära överväganden. På så sätt skulle en ”kritisk massa” av forskare intresserade av svenska (nordiska) samhällsproblem kunna tryggas.

Mot Assars problembeskrivning kan invändas att det borde finnas plats för en institution med IIES internationella inriktning i det svenska nationalekonomiska forskningslandskapet, eftersom andra aktörer är mer inriktade på inhemska samhällsproblem: t ex IFN, IFAU (Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering), Finanspolitiska rådet och SNS. I varje fall förtjänar Assars synpunkter på internationalisering kontra nationell samhällsrelevans en allvarlig diskussion.

3. *Ekonomisk Debatt*

Ett av Assars mindre kända bidrag till svensk nationalekonomi är att han var en av initiativtagarna till *Ekonomisk Debatt*.¹⁵ Idén föddes under ett samtal med dåvarande doktoranden på IIES, Nils Lundgren, där de båda oroades över att flera tidigare breda ekonomtidsskrifter på svenska lagts ner.¹⁶ Assar och Nils kom fram till att Nationalekonomiska Föreningen skulle vara en lämplig huvudman för en ny tidskrift som kunde utgöra en brygga mellan ekonomisk forskning och ekonomisk politik. Under samtalets gång ringde Assar upp vd:n för Sparbanksföreningen,¹⁷ Sven G Svensson, som på stående fot lovade att agera för att sparbanksrörelsen skulle finansiera tidskriften, vilket också kom att ske.

Nummer ett av *Ekonomisk Debatt* kom ut 1973. Nils Lundgren blev tidskriftens första redaktör. Han efterträddes, efter ett mellanspel av Bengt-Christer Ysander, av Hans Tson Söderström, också då verksam på

¹⁴ Se också Eklund (2012).

¹⁵ Se Lindbeck (2012), Henrekson (2020) och Lundgren (2020).

¹⁶ Dit hörde t ex Bankföreningens tidskrift *Ekonomisk Revy* och *Svensk Sparbankstidskrift*. Några år senare lades *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalsskrift* ner.

¹⁷ Vid den tidpunkten fanns ett stort antal mindre sparbanker i Sverige. De flesta har sedan fusionerats till dagens Swedbank.

IIES. Forskarna där blev återkommande skribenter särskilt under *Ekonomisk Debatts* första decennier. Det gällde också Assar själv som varit en av de flitigaste medarbetarna med totalt sett ett drygt 40-tal bidrag. Han blev också tidskriftens ansvariga utgivare, en roll som han behöll till halvårsskiftet 2020.

Assar såg *Ekonomisk Debatt* som ett viktigt komplement till den internationalisering av svensk ekonomisk forskning som han så starkt bidragit till. Han var inte minst angelägen att bevara svensk nationalekonomisk terminologi. Vetenskaplig publicering sker numera främst på engelska. Därför finns en uppenbar risk för anglifiering av språket i nationalekonomiska sammanhang, vilket faktiskt kan utgöra ett demokratiproblem eftersom det försvårar dialogen mellan experter och lekmän.

4. Ekonomipriset

En sista viktig del i Assars gärning som forskningsentreprenör i vid mening är hans insatser för Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne. Han var ledamot av Kungl. Vetenskapsakademiens priskommitté i 25 år, från starten 1969 till 1994, och dess ordförande 1980–94.

Idén till ekonomipriset kom från dåvarande riksbankschefen Per Åsbrink. Denne såg en donation till detta ändamål som ett bättre sätt att använda en del av bankens vinster än att betala in dem till statskassan. Assar var inblandad vid prisets tillkomst då han på ett tidigt stadium, som rådgivare till Åsbrink, konsulterades men menade själv att han inte spelade någon avgörande roll.¹⁸ Däremot var hans arbete i priskommittén helt centralt för prisets framgångsrika etablering.

Assar gav avgörande bidrag till att utveckla de principer som blivit vägledande för prisarbetet.¹⁹ Det kanske viktigaste var en pluralistisk syn på vilken forskning som ska anses prisvärd: alltifrån grundläggande metodarbete till studier av specifika problemområden har belönats. En viktig utgångspunkt blev att priskandidater ska bedömas ”brutto” och inte ”netto”, alltså att demeriterande insatser, t ex tveksamma forskningsbidrag på andra områden än dem som är föremål för prisbedömning, inte ska vara belastande och dras från dessa. En annan viktig princip blev att ekonomisk vetenskap ska tolkas brett, innefattande också statistik, ekonomisk historia, finansiell ekonomi och gränsområden mot psykologi, statskunskap och sociologi. Assar stod vidare i olika sammanhang upp för att hänsyn till priskandidaternas politiska åsikter inte ska få påverka värderingen av deras vetenskapliga insatser. Det kan tyckas självklart, men den utomvetenskapliga kritiken mot ekonomipriset har visat att många

¹⁸ Assar var vid prisets tillkomst inte ledamot av KVA och arbetade dessutom i USA läsåret 1968–69 då de avgörande besluten togs. Inom KVA agerade Gunnar Myrdal, Bertil Ohlin, Erik Lundberg och Ingvar Svennilsson för inrättandet av priset. Se också Sidea (2010) och Lindbeck (2012).

¹⁹ Se Lindbeck (1985, 2012).

gångar är så inte alls fallet. Lika självklart var det för Assar att en kandidats mentala hälsa inte ska spela någon roll.²⁰

Ekonomipriset har varit omdebatterat. En kritik har varit att kopplingen till de ursprungliga Nobelprisen skulle stå i konflikt med Alfred Nobels vilja. Val av pristagare med högerliberala åsikter – t ex Milton Friedman 1976 – har också kritiserats skarpt från vänsterhåll. Det har vidare funnits en kritik att nationalekonomi, och samhällsvetenskap, inte skulle vara ”riktig vetenskap”. Därför har det varit avgörande för prisets renommé att prisarbetet skett på ett kompetent sätt. Assar var drivande i att organisera arbetet så att det, liksom för de ursprungliga Nobelprisen, baseras på ett stort antal externa bedömningar av prisområden och priskandidater som görs av ledande forskare världen över. Ingen får priset utan att insatserna grundligt utvärderats under flera år. Det är en stor framgång att valen av pristagare fått stor inomvetenskaplig acceptans: det går inte att peka på några uppenbart misslyckade val.

Priset utgår för bidrag till ekonomisk forskning. En central fråga blir då hur begreppet ”bidrag” ska tolkas. Assars inställning var eklektisk. I sina memoarer skriver han följande: ”Det kan vara en snävt avgränsad insats vid en bestämd tidpunkt som belönas. Men det kan också gälla flera distinkta (relaterade eller åtskilda) forskningsbidrag, alternativt en livslång insats.”²¹ Under Assars priskommittétid finns exempel på alla tre slagen av priser. Senare kommittéer (inklusive dem som jag själv ingått i) har fokuserat på enskilda mer tydligt preciserade bidrag, i linje med vad som gällt för övriga vetenskapliga Nobelpris. Assars åsikt var att en sådan snävare prisstrategi inte passade en samhällsvetenskap. Frågan kommer säkert att fortsätta diskuteras.

Det råder stor konsensus bland nationalekonomer om det stora värdet av Assars insatser under 25 år för att etablera ekonomiprisets renommé. Samtidigt var det principiellt tveksamt att *en* person kunde utöva så stort inflytande över priset under så lång tid. Därför infördes 1995 nya regler för ledamöternas mandatperioder i ekonomipriskommittén: i dag kan en ordförande sitta i längst tre år och en ordinarie ledamot längst nio år plus ytterligare tre år efter en karantänperiod på tre år. Reglerna är desamma som för KVA:s priskommittéer i fysik och kemi.

5. En enastående forskningsentreprenör

Assar Lindbecks insatser som forskare och samhällsdebattör har fått stor uppmärksamhet. Men hans gärning som forskningsentreprenör i vid mening var kanske ännu viktigare. Han hade avgörande betydelse för att

²⁰ Enligt Sylvia Nasars biografi över John Nash var det nära att priset till honom 1994 stoppades av sådana skäl vid KVA:s plenarsammanträde samma dag som prisbeslutet skulle tillkännages (Nasar 1998). Assars uppfattning var att Nashs mentala ohälsa inte utgjorde något hinder för att hans bidrag till spelteorin skulle belönas.

²¹ Lindbeck (2012, s 95).

höja svensk nationalekonomisk forskning till internationell kvalitet: genom hans bidrag till att få till stånd en formaliserad doktorandutbildning men framför allt genom att utveckla IIES till ett internationellt framstående forskningsinstitut. Det senare gjorde han inte minst genom att vara en ständig inspirationskälla för yngre forskare, ständigt letande efter svar på nya – och gamla – forskningsfrågor. Till detta kommer hans insatser för att etablera ekonomipriset som ett pris i samhällsvetenskap av samma dignitet som de ursprungliga Nobelprisen i naturvetenskap. Sammantaget utgör hans livsgärning en epokgörande insats för svensk nationalekonomisk forskning.

REFERENSER

- Calmfors, L (1995), "Assar Lindbeck och Institutet för internationell ekonomi", i Calmfors, L m fl, *Ekonomisk politik – En vänbok till Assar Lindbeck*, SNS förlag, Stockholm.
- Calmfors, L (2020a), "Assar Lindbecks dörr stod alltid öppen för forskarkollegorna", *Dagens Nyheter*, 1 september.
- Calmfors, L (2020b), "Assar Lindbeck, 1930–2020", *VoxEU*, <https://voxeu.org/article/assar-lindbeck-1930-2020>.
- Eklund, K (2012), "Verklighetens ekonom", *Ekonomisk Debatt*, årg 40, nr 6, s 68–73.
- Institute for International Economic Studies (1995), *Annual Report 1994/95*, Stockholm.
- Henrekson, M (2020), "Assar Lindbecks betydelse för svensk nationalekonomi och samhällsdebatt kan inte överskattas", *Ekonomisk Debatt*, årg 48, nr 6, s 3–7.
- Lindbeck, A (1959), "Våra underutvecklade universitet", *Tiden*, nr 5.
- Lindbeck, A (1963), "Forskartutbildning och forskarkarriär", *Tiden*, nr 10.
- Lindbeck, A (1985), "The Prize in Economic Science in Memory of Alfred Nobel", *Journal of Economic Literature*, vol XXIII, s 37–56.
- Lindbeck, A (2012), *Ekonomi är att välja*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm.
- Lundgren, N (2020), "Universiteten har tre uppgifter – Assar Lindbeck var lysande på dem alla", *Ekonomisk Debatt*, årg 48, nr 7, s 5–6.
- Myrdal, G (1968), *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of Nations*, Pantheon, New York.
- Nasar, S (1998), *A Beautiful Mind*, Simon & Schuster, New York.
- Sidea, E (2010), "Riksbankens okända kupp – instiftade pris mot Nobels vilja", *Veckans Affärer*, 10 december.